

๙.๑ ไบความรู้สำนวนที่เป็นสุภาษิตและคำพังเพย

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่ได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษร หรือแปลตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมาย เป็นอย่างอื่น คือ เป็นชั้นเชิงชวนให้คิด ซึ่งอาจเป็นไปได้ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างเด่นชัด

สำนวน มีลักษณะ ดังนี้

๑. มีการซ้ำคำ หรือใช้คำที่มีสัมผัสคล้องจองระหว่างกัน
ขับไล่ไล่ส่ง มีสัมผัสสระไอ ระหว่างคำว่า ไไล-ไล
ห้ามรุ่งห้ามค่ำ มีการซ้ำคำ คือ คำว่า ห้าม
๒. มีการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น
แก้มแดงเป็นลูกต๋าลึงสุก เป็นการกล่าวเปรียบเทียบสีของแก้มกับสีของลูกต๋าลึงสุก
เจ็บเหมือนเป่าซาก เป็นการกล่าวเปรียบเทียบถึงลักษณะความเจ็บว่า เจ็บมาก ไม่มีเสียงอะไร
๓. มีลักษณะเป็นคำคมหรือคากล่าวที่ให้แง่คิดต่างๆ เช่น
ไม่มีใครแก่เกินเรียน

ตัวอย่างสำนวนไทย

สำนวน เป็นการใช้ภาษากล่าวถึงเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกะทัดรัด ได้ความหมาย ซึ่งสรุปครอบคลุมเหตุการณ์ อาจใช้ถ้อยคำคล้องจอง เพื่อให้จำง่าย และใช้กันอย่างแพร่หลาย ตัวอย่างของสำนวนต่าง ๆ พร้อมความหมายมีดังนี้

กระตี่ได้น้ำ	ดีใจเกินควร
เข้าตาจน	หมดหนทาง
ไซในหิน	ระมัดระวังเต็มที่
คลุมถุงชน	แต่งงานกันโดยการบังคับของผู้ใหญ่
จนมุม	ไม่มีทางหนี
จับปลาสองมือ	ทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ย่อมได้ผลไม่ดี
ชักหน้าไม่ถึงหลัง	รายได้ไม่พอกับรายจ่าย
เชื่อไม่ทิ้งแถว	ถูกย้อมมีอุปนิสัยเหมือนพ่อแม่
ตีปลาหน้าไซ	ขัดขวาง มิให้เขาทำงานได้สำเร็จ
ตีนแมว	คนย่องเบา ขโมย

สุภาษิต หมายถึง ข้อความหรือถ้อยคำสั้น ๆ กะทัดรัด มักมีความหมาย ไปในทางแนะนำสั่งสอน มีคติสอนใจ ให้ความจริงเกี่ยวกับความคิดและแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถพิสูจน์และเชื่อถือได้

สุภาษิต แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สุภาษิตของนักปราชญ์ รวมถึงพุทธศาสนสุภาษิต เช่น
 - ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี
 - ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ
๒. สุภาษิตชาวบ้าน เป็นสุภาษิตที่ไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้กล่าว เช่น
 - นอนสูงให้นอนค่อม นอนต่ำให้นอนหงาย
 - ชี้เกียดเป็นแมลงวัน ขยันเป็นแมลงผึ้ง

คำพังเพย หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวน โดยมีลักษณะตีชมหรือแสดงความเห็นอยู่ในตัว แต่ไม่ถึงกับเป็นคำสอน

คำพังเพย มีลักษณะคล้ายสุภาษิต แต่ไม่ได้เป็นคติสอนใจ เพียงแต่เป็นคำกล่าวที่มีลักษณะตีชมและแสดงความคิดเห็นอยู่ในตัว โดยมากจะมีความหมายซ่อนอยู่ ดังนั้นการใช้คำพังเพยจะต้องตีความหมายให้เข้ากับสถานการณ์

ตัวอย่างคำพังเพย

ชิงก็รา ช่าก็แรง หมายถึง ต่างก็แข็งเข้าหากัน ไม่ยอมเสียเปรียบกัน

ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่ หมายถึง ต่างฝ่ายต่างก็รู้ความลับ ความไม่ดีของกันและกัน

จับแพะชนแกะ หมายถึง การทำอะไรที่ขาดความเรียบร้อยไม่เป็นกิจ ลักษณะ

คือเอาทางโน้นมาใช้ทางนี้ เอาทางนี้ไปแทนทางโน้น

คืบก็ทะเล ศอกก็ทะเล หมายถึง ออกทะเลอย่างไรประมาททะเลเพราะอันตรายเกิดได้ทุกเมื่อ

วัวหายล้อมคอก หมายถึง เมื่อเกิดเหตุการณ์เรื่องราวที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ ตนเอง

จึงค่อยคิดมาแก้ไขทีหลัง ทั้งที่มีโอกาสคิดหาทางป้องกันเสียแต่แรกกลับไม่ยอมทำ

เปิดขันประชันไก่ หมายถึง ให้คนเรารู้จักยอมรับในตัวตนของเรา. ไม่นำตัวเราไป

เปรียบเทียบกับคนอื่น. ให้รู้จักภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง